

Луцак М. І.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, м. Дрогобич

УДК 37.016:811.161.2
DOI: <https://doi.org/10.64076/ihrc250715.05>

УНАОЧНЕННЯ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ В ПОЧАТКОВОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасній початковій школі дедалі більшої ваги набуває впровадження інтегрованого підходу до навчання, що передбачає цілісне сприйняття знань та формування універсальних умінь у молодших школярів. Одним із дієвих засобів реалізації інтеграції змісту є унаочнення, яке у процесі вивчення української мови виконує важливу роль у розвитку мовленнєвих, пізнавальних і комунікативних навичок. Актуальність дослідження зумовлена потребою у підвищенні ефективності навчання української мови на початковому етапі, використанні інтегративних технологій та пошуку оптимальних методичних підходів до організації мовної освіти.

Метою статті є обґрунтування особливостей застосування унаочнення як засобу інтеграції змісту української мови з іншими предметами та видами діяльності у початковій школі.

Унаочнення в педагогіці розглядається як сукупність методичних прийомів і засобів, що забезпечують передавання знань через зорове сприйняття. Це не лише засіб полегшення сприйняття інформації, а й важливий компонент формування навчального досвіду молодших школярів. Завдяки унаочненню абстрактні мовні поняття стають конкретними, доступними для розуміння, що є особливо важливим на етапі початкового навчання.

Наочність є одним із ключових дидактичних принципів у навчально-виховному процесі початкової школи. Як зазначає О. Савченко, у початкових класах використовуються різноманітні види наочності, зокрема природна, малюнкова, об'ємна, звукова та символічно-графічна, які представлені як на традиційних паперових матеріалах, так і в електронному форматі. Особливе місце посідають аудіовізуальні засоби наочності, що передають інформацію за допомогою звуку та зображень, і яку учні сприймають через різноманітні технічні пристрої навчання [1, с.275].

Під час опанування української мови унаочнення реалізує низку основних функцій. По-перше, воно виконує інформаційну функцію, оскільки допомагає учням формувати уявлення про мовні явища через образне відображення. По-друге, мотиваційна функція унаочнення полягає в активізації пізнавального інтересу, що значною мірою впливає на емоційне сприйняття навчального процесу. Також важливою є корекційна функція, яка дозволяє виявляти і своєчасно виправляти помилки у розумінні мовного матеріалу. Особливого значення набуває інтегративна функція унаочнення, яка полягає в об'єднанні

мовного змісту з іншими освітніми компонентами, що сприяє створенню міжпредметних зв'язків та цілісного сприйняття світу.

У статті "Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти" Л. Варзацька та Л. Кратасюк ставлять за мету виявлення ефективних засобів для досягнення оптимального балансу між різними видами навчальної діяльності. Автори не лише перелічують методи, а й пропонують численні конкретні приклади організації викладу мовних тем, акцентуючи увагу на емоційно-естетичних і пізнавальних складових навчального процесу. Вони підкреслюють значущість індивідуального, суб'єктивного сприйняття матеріалу кожним учнем [2, с.24].

Інтеграція навчального матеріалу у початковій школі ґрунтується на поєднанні знань і вмінь із різних освітніх галузей та органічному взаємозв'язку предметів. Унаочнення у цьому контексті відіграє роль ефективного засобу, що забезпечує взаємопроникнення змісту мовної освіти, природничих спостережень, елементів художньо-естетичної діяльності та соціокультурних знань. Застосування різних видів наочності під час вивчення української мови створює умови для формування цілісного уявлення про навколишній світ і водночас сприяє розвитку мовленнєвих умінь, пізнавальної активності та творчих здібностей учнів. [3, с.345].

Унаочнення дає можливість встановлювати міжпредметні зв'язки, коли зміст мовного матеріалу об'єднується із завданнями інших предметів. Так, використання ілюстративних матеріалів, фотографій, таблиць чи сюжетних картин дозволяє поєднувати мовні вправи із набуттям знань про природу, культуру, побут, традиції. Під час виконання інтегрованих завдань учні вчаться спостерігати, аналізувати, порівнювати, робити висновки, що сприяє розвитку критичного мислення та навичок роботи з інформацією у різних формах. Унаочнення також підвищує мотивацію до навчальної діяльності, оскільки створює емоційно насичене середовище, де знання сприймаються не ізольовано, а як частина життєвого досвіду дитини.

Особливої значущості унаочнення набуває у процесі реалізації проєктної та ігрової діяльності, у якій мовні завдання інтегруються із творчими або дослідницькими видами роботи. Створення лепбуків, колективних плакатів, тематичних альбомів, підготовка презентацій і розповідей за наочними матеріалами активізує мовленнєву практику і водночас розвиває здатність до співпраці та самостійного пошуку інформації. Таким чином, унаочнення виступає не лише способом ілюстрації мовного матеріалу, а й потужним засобом інтеграції знань, що забезпечує комплексний розвиток особистості молодшого школяра.

Ілюстративне унаочнення передбачає використання малюнків, фотографій, сюжетних картин, таблиць, плакатів, карток зі словами або реченнями. Цей вид наочності дає змогу конкретизувати мовні поняття, робити абстрактні знання більш доступними для сприйняття, а також формувати уявлення про об'єкти і явища, що не завжди можна безпосередньо спостерігати. Ілюстративні матеріали сприяють розвитку мовлення учнів, оскільки на їх основі проводяться вправи з опису, складання речень, переказу. У роботі з молодшими школярами

ілюстративні засоби допомагають підтримувати інтерес до навчання, створюючи емоційно позитивне середовище.

Предметне унаочнення ґрунтується на залученні реальних об'єктів або їхніх моделей. Це можуть бути навчальні предмети, муляжі, природні матеріали, що використовуються для демонстрації понять, що вивчаються. У навчанні української мови предметні засоби унаочнення застосовуються під час засвоєння словникових слів, уточнення значень назв предметів, закріплення лексичного запасу. Споглядання і маніпулювання предметами забезпечує активізацію різних видів чуттєвого досвіду, що є важливим для формування мовних узагальнень і розвитку мислення.

Схематичне унаочнення полягає у використанні умовних позначень, схем, моделей, графічних організаторів інформації. Схеми і таблиці допомагають упорядкувати мовний матеріал, чітко відобразити взаємозв'язки між поняттями, алгоритми виконання мовних дій. У початкових класах схематичне унаочнення доцільно застосовувати для пояснення граматичних категорій, будови речення, правил правопису. Воно сприяє розвитку в учнів умінь аналізувати, узагальнювати й систематизувати інформацію.

Мультимедійне унаочнення ґрунтується на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема презентацій, інтерактивних навчальних програм, електронних підручників, відеоматеріалів. Завдяки мультимедіа відбувається поєднання зорових і слухових каналів сприйняття, що істотно підвищує ефективність засвоєння знань. Цей вид унаочнення стимулює мотивацію учнів до вивчення української мови, дозволяє урізноманітнити форми роботи та створює умови для активної взаємодії дітей із навчальним матеріалом.

Застосування різних видів унаочнення у комплексі дає можливість реалізувати принцип доступності, підтримувати інтерес учнів до навчання, розвивати в них комунікативні компетентності, пізнавальну активність та критичне мислення. Усе це зумовлює доцільність систематичного використання наочних засобів у практиці навчання української мови в початкових класах.

Використання електронних презентацій, інтерактивних вправ, навчальних відеофрагментів сприяє посиленню міжпредметних зв'язків і формуванню уявлень про навколишній світ. Наприклад, під час опрацювання словникових слів або теми "Природа восени" учні переглядають слайди з фотографіями сезонних змін у природі, після чого складають описові або порівняльні висловлювання.

Одним із поширених прикладів є робота із сюжетними картинками або ілюстраціями. Під час вивчення теми "Будова речення" вчитель демонструє учням зображення знайомих життєвих ситуацій, наприклад, сцен із життя сім'ї, природи або побуту. Діти розглядають ілюстрацію, визначають діючих осіб, предмети, події, а потім складають речення та короткі описи, застосовуючи набуті знання про частини мови. Такий підхід поєднує розвиток мовленнєвих умінь із формуванням спостережливості, уміння аналізувати та логічно мислити.

Проектна діяльність є ефективною формою інтеграції, яка передбачає створення колективних творчих робіт із залученням різних видів наочності. Так, під час

підготовки проекту "Моя родина" учні добирають фотографії або малюнки членів сім'ї, складають підписи до них, готують короткі розповіді, використовуючи вивчені мовні конструкції. Так поєднуються елементи української мови, образотворчого мистецтва та основ соціальної і здоров'язбережувальної грамотності.

Ігрові форми роботи також демонструють значний інтегративний потенціал. У процесі мовних ігор, наприклад "Впізнай предмет", учитель демонструє дітям набір карток із зображеннями об'єктів навколишнього середовища. Діти повинні назвати предмет, визначити його ознаки, скласти речення або невеликий опис. Така діяльність поєднує розвиток лексичного запасу, формування граматичних навичок та розвиток пізнавальних процесів – уваги, пам'яті, логічного мислення.

Використання мультимедійних засобів також сприяє інтеграції знань. Наприклад, під час теми "Тварини нашого краю" учні переглядають презентацію із фотографіями тварин, слухають короткі звукові записи із розповідями про них, а потім виконують мовні завдання: ставлять запитання, формулюють відповіді, складають невеликі тексти. Такий підхід інтегрує мовну підготовку, природознавчі знання та навички користування інформаційними технологіями. [4, с.52].

Таким чином, унаочнення виступає важливим і багатофункціональним засобом інтеграції навчального матеріалу в початковому курсі української мови. Воно сприяє не лише кращому сприйняттю й засвоєнню мовних понять, а й створює умови для поєднання мовної освіти з іншими галузями знань, розвитком комунікативних та пізнавальних компетентностей учнів. Застосування різних видів унаочнення, ілюстративного, предметного, схематичного та мультимедійного, забезпечує цілісність і доступність навчального процесу, активізує мовленнєву діяльність і підтримує мотивацію до вивчення української мови.

Практичні приклади інтеграції демонструють ефективність комплексного використання наочних матеріалів у межах міжпредметних зв'язків, проєктної та ігрової діяльності, що сприяє розвитку творчих здібностей, критичного мислення і самостійності молодших школярів. Отже, унаочнення як засіб інтеграції є невід'ємною складовою сучасного навчання української мови в початковій школі і потребує подальшого методичного опрацювання та впровадження у педагогічну практику.

Список використаних джерел

1. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. – 2-е вид. – К.: Грамота, 2013. –504 с.
2. Варзацька Л., Кратасюк Л. Інтерактивні технології в системі особистісно-зорієнтованої освіти. Форми і методи інтерактивного навчання // Бібліотечка "Дивослова". – 2006. - № 4. – С. 21-63.
3. Малафійк І. В. Дидактика новітньої школи : Навчальний посібник. К. : Видавничий Дім "Слово", 2014. 632 с.
4. Бабійчук Т. Використання звуко- та відеозаписів на уроках української мови. Українська мова та література в загальноосвітній школі. 2004. № 7. С. 50–54.